

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

ՔՐԵԱԿԱՆ ԵՆԹԱՄՇԱԿՈՒՅԹԻՆ ԱՌՆՉՎՈՂ ԱՐԱՐՔՆԵՐԻ ՔՐԵԱԿԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

(ԳԻՏԱԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ)

Հեղինակ՝	ՀՀ գլխավոր դատախազության Հասարակական անվտանգության դեմ ուղղված հանցագործությունների գործերով վարչության պետ, իրավաբ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Կ.Ա.Բիշարյան
Գիտական խմբագիր՝	Արդարադատության ակադեմիայի ռեկտոր, իրավաբ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ս.Վ.Առաքելյան
Գրախոսողներ՝	Երևանի պետական համալսարանի քրեական իրավունքի ամբիոնի վարիչ, իրավաբ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Հ.Գաբուզյան ՀՀ արդարադատության նախարարի տեղակալ Ա.Հ.Գայյան

ԵՐԵՎԱՆ 2020

ՀՏԴ 343
ԳՄԴ 67.408
Ք 932

**Երաշխավորվել է տպագրության
Արդարադատության ակադեմիայի գիտական խորհրդի կողմից**

**Քրեական ենթամշակույթին առնչվող արարքների
Ք 932 քրեական բնութագիրը: Գիտագործնական
մեկնաբանություններ. – Եր.: Արդարադատության
ակադեմիա, 2020, – 46 էջ:**

Աշխատությունում << օրենսդրության, ՄԻԵԴ նախադեպային որոշումների և արտասահմանյան երկրների իրավակիրառ պրակտիկայի նյութերի ու տեսական աղբյուրների ուսումնասիրության հիման վրա վերլուծվել են քրեական ենթամշակույթին առնչվող հանցավոր արարքների քրեական որակման գործնական նշանակություն ունեցող մի շարք արդիական հիմնախնդիրներ:

Սույն իրատարակությունը կարող է օգտակար լինել Հայաստանի Հանրապետությունում նախաքննություն իրականացնող մարմինների, դատական-դատախազական համակարգերի, իրավապահ այլ մարմինների աշխատողների, փաստաբանների, ինչպես նաև իրավաբանական բուհերի և ֆակուլտետների ուսանողների, մագիստրանտների, ասպիրանտների, դասախոսների և քրեական իրավունքի հիմնախնդիրներով հետաքրքրվող այլ անձանց համար:

ՀՏԴ 343
ԳՄԴ 67.408

ISBN 978-9939-9240-0-7 © Արդարադատության ակադեմիա, 2020

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	4
1. Հոդված 223.1. Քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ տալը կամ ստանալը կամ պահպանելը	6
2. Հոդված 223.2. Քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում ստեղծելը կամ դեկավարելը	20
3. Հոդված 223.3. Քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը մասնակցելը կամ ներգրավելը	35
4. Հոդված 223.4. Քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման մասնակցին կամ քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձին դիմելը	43

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Կազմակերպված հանցավորությունն ընդհանրապես և քրեական ենթամշակույթի գոյությունը մասնավորապես, ներկայիս առաջադեմ մարդկության առջև ծառացած բարդագույն խնդիրներից է: Տարածված կարծիքի համաձայն՝ հանցավորությունը տասնյակ տարիներ մեզանում եղել է իինգերորդ իշխանություն: Այն իր արմատներն է ձգել սոցիալ-տնտեսական, քաղաքական կյանքի գրեթե բոլոր ոլորտներում: Անժխտելի է, որ քրեական ենթամշակույթի սերտաճումը անհրաժեշտ նախադրյալներ է ստեղծում հասարակության արժեհամակարգի ծնախնեղման և պետական համակարգի խարիսման համար:

Բացի այդ՝ արդի շրջանում հասարակության մեջ իշխող «գոյական կյանքի ռոմանտիկան», պետության սոցիալ-տնտեսական իրավիճակով պայմանավորված, նպաստում է հանցավոր ենթամշակույթի ավելի դյուրին տարածմանը, ինչն ուղեկցվում է հանցածին նշանակություն կրող բազմաթիվ երևույթներով: Իր հերթին՝ քրեակատարողական հիմնարկներում հանցավոր ենթամշակույթի ազդեցությունը, բացասական, նույնիսկ կործանարար նշանակություն է ունենում ազատությունից զրկված այն անձանց համար, ովքեր չեն ընդունում և մերժում են այդ ենթամշակույթի բարքերն ու «կանոնները»:

Քրեական ենթամշակույթի դեմ պայքարի գործում իր ուրույն նշանակությամբ առանձնանում են քրեաիրավական պայքարի միջոցները: Հայաստանի Հանրապետությունում այս արատավոր երևույթի դեմ պայքարը թևակոխել է որակապես նոր փուլ, ինչն իր արտահայտությունն է գտել << քրեական օրենսգրքում կատարված փոփոխություններում: Այս փոփոխություններով քրեական պատասխանատվություն է սահմանվել քրեական աս-

տիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ տալու, ստանալու կամ պահպանելու, քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում ստեղծելու կամ դեկավարելու, այդպիսի ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը մասնակցելու կամ ներգրավելու, ինչպես նաև քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման մասնակցին կամ քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձին ռիմելու համար:

Հենց նշված քրեական ենթամշակույթին առնչվող արարքների քրեաիրավական բնութագրին, << քրեական օրենսգրքում այդ արարքները նկարագրող հանցակազմերի մեկնաբանությանը, քրեական ենթամշակույթին առնչվող հանցավոր արարքների որակման առանձնահատկություններին և հարակից հանցակազմերը միմյանցից սահմանազատելու հիմնահարցերին է նվիրված սույն ծեռնարկը: Դրանում քննարկվող հարցադրումների վերաբերյալ ներկայացված առաջարկությունները կարող են հետագայում հիմք հանդիսանալ միասնական պրակտիկա ձևավորելու և իրավակիրառումը կատարելագործելու համար:

***Արդարադափության ակադեմիայի
ռեկտոր, ի.գ.դ, պրոֆեսոր
Ս.Վ.Առաքելյան***

1. Հոդված 223.1. Քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ տալը կամ ստանալը կամ պահպանելը

- 1. Քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգա-
վիճակ տալը կամ ստանալը կամ պահպանելը՝
պարզություն է ազարագրկմամբ՝ յոթից դասը դարի ժամ-
կերով՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա:**
- 2. Սույն գլխի իմաստով քրեական աստիճանակարգության
բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող (օրենքով գող կամ
քրեական հեղինակություն) է համարվում այն անձը, ով
քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից սահ-
մանված ու ճանաչված վարքագծի կանոնների համաձայն՝
համարվում է հեղինակություն և քրեական ենթամշակույթ
կրող խմբավորման կողմից հետապնդվող նպարակների
իրականացման համար դալիս է իրահանգներ, ինչպես
նաև կազմակերպում է քրեական ենթամշակույթ կրող
խմբավորման հավաքներ կամ մասնակցում է դրանց կամ
կազմակերպում կամ իրականացնում է դրամական միջոց-
ների հավաքագրում (այդ թվում նաև մոլախաղերի միջո-
ցով) կամ դնօրինում է քրեական ենթամշակույթ կրող
խմբավորման միջոցով սփացված անօրինական օգուտը
կամ կարարում է քրեական ենթամշակույթ կրող խմբա-
վորման կողմից հետապնդվող նպարակների իրականաց-
մանն ուղղված այլ գործողություններ:**

Մեկնաբանվող հոդվածը պատասխանատվություն է նախա-
տեսում քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կար-
գավիճակ տալու կամ ստանալու կամ պահպանելու համար:

Քննարկվող հանցագործության **օբյեկտիվ կողմը** կարող է դրսևորվել հետևյալ գործողությունների կատարմամբ՝

- քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ **փալք**,
- քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ **սպանալք**,
- քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակը **պահպանելք**:

Մինչև վերոհիշյալ հանցավոր արարքների օբյեկտիվ կողմի դրսևորումները վերլուծելը, նախ, նկատենք, որ քննարկվող հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված է «քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող» հասկացությունը, որը նույնացվում է «օրենքով գող» և «քրեական հեղինակություն» հասկացությունների հետ: Մասնավորապես, այդպիսին համարվում է այն անձը, ով քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից սահմանված ու ճանաչված վարքագծի կանոնների համաձայն՝ համարվում է հեղինակություն և քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից հեղապանդվող նպատակների իրականացման համար լրացրած կամ իրահանգներ, ինչպես նաև կազմակերպում է քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման հավաքներ կամ մասնակցում է դրանց կամ կազմակերպում կամ իրականացնում է դրամական միջոցների հավաքագրում (այդ թվում նաև մոլախաղերի միջոցով) կամ գնորինում է քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման միջոցով սրացված անօրինական օգուպը կամ կալարում է քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից հեղապանդվող նպատակների իրականացմանն ուղղված այլ գործողություններ:

Չնայած տվյալ հասկացության սահմանումը տրված է օրենքով, սակայն հոդվածի դիսպոզիցիայով նախատեսված արարքի

օբյեկտիվ կողմի երեք հնարավոր դրսևորումները մեկնաբանման կարիք ունեն:

1. Քրեական ասդիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ փալք:

Արարքի օբյեկտիվ կողմի այս դրսևորումը մեկնաբանելիս պետք է հիմք ընդունել քրեաբանությանը և այլ երկրների իրավակիրառ պրակտիկային հայտնի՝ քրեական ենթամշակույթի այն «արարողակարգը», ըստ որի՝ անծն «օրենքով գող» է «թագադրվում» օրենքով գողերի հավաքի ժամանակ՝ տարիքով ավագ «օրենքով գողի» կողմից¹:

Համացանցային՝ <http://www.primecrime.ru> կայքում տեղադրված բազմաթիվ «օրենքով գողերի» կենսագրական տվյալների ուսումնասիրությունը վկայում է, որ «օրենքով գողի» կարգավիճակ տալու արարողակարգն անցկացնելու համար հավաքը հրավիրվում է «օրենքով գողի» կարգավիճակ ունեցող առնվազն երկու երաշխավորների կողմից, ովքեր այդ կարգավիճակում պետք է գտնվեն նվազագույնը 5 տարի: Հավաքի ժամանակ կարող են ներկա գտնվել մինչև մեկ տասնյակ կամ ավելի «օրենքով գողեր»: Հատկանշական է, որ հավաքի մասնակիցները ոչ միշտ են նախապես տեղեկանում հավաքի հրավիրման նպատա-

¹Տե՛ս՝ Զաքարիա Քալաշովի վերաբերյալ Թբիլիսիի քաղաքային դատարանի 13.10.2006թ. թիվ 1/6244-06 գործով դատավճիռը, որով հաստատվել է, որ Վրաստանի քաղաքացի 2. Քալաշովը ճանաչվել է որպես օրենքով գող նախկին օրենքով գող Ավետ Միրզովի կողմից՝ գողերի հավաքի (այսպես կոչված, «սխողկայի») ժամանակ Թբիլիսի քաղաքում: Տե՛ս նաև՝ Աշլարբան ընդդեմ Վրաստանի գործով ՄիԵԴ՝ 2014թ. հուլիսի 15-ի վճի՛ (գանգատ թիվ 45554/08) 23-րդ կետը, որում ՄիԵԴ-ը փաստել է, որ «Օրենքով գողի» տիտղոսը սովորաբար շնորհվում է հանցագործին ավագ «օրենքով գողի» կողմից հանցավոր ծեսի միջոցով, որը հայտնի է որպես «մկրտություն» - [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22aprno%22:\[%2245554/08%22\]/](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22aprno%22:[%2245554/08%22]/):

կի մասին: Երբեմն նման հավաքները հրավիրվում են ծննդյան տու Նշելու, հարսանիքի կամ այլ առիթի պատրվակով կամ ուղղակի գաղտնի վայրում:

Արարողակարգի ընթացքում հավաքի մասնակիցներն իրենց հետաքրքրող հարցերն են տալիս «օրենքով գողի» թեկնածուին, զննում են մարմնի վրա առկա դաշվածքները: Այնուհետև անցկացվում է, այսպես կոչված, քվեարկություն. տարիքով ավագ «օրենքով գողը» հավաքի մասնակիցներին հարցնում է՝ արդյո՞ք թեկնածուն արժանի է կարգվել որպես «օրենքով գող», թե՛ ոչ, որից հետո, ստանալով բոլորի համաձայնությունը, թեկնածուին կարգում է որպես «օրենքով գող»:

Վերը նկարագրված ընթացակարգը հաշվի առնելով՝ կարծում ենք, որ «քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ» **դրայու** համար քրեական պատասխանատվության ենթակա են ինչպես տարիքով ավագ «օրենքով գողը», ով «քվեարկության» արդյունքում անձին կարգում է որպես «օրենքով գող», այնպես էլ երաշխավորները և հավաքի մասնակից մյուս «օրենքով գողերը», ովքեր կողմ քվեարկելով կամ իրենց համաձայնությունը տալով, մասնակցում են վերջնական որոշում ընդունելոն, այլ կերպ ասած՝ կոլեգիալ մասնակցություն են ունենում «օրենքով գողի» կարգավիճակ տալուն:

2. Քրեական ասդիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ սպանալը:

Քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ տալու գործընթացի վերը նկարագրված մեկնաբանությունից հետևում է, որ նման կարգավիճակ ստանալու համար քրեական պատասխանատվության է ենթակա այն անձը, ով «օրենքով գողերի» հավաքի ժամանակ ստացել է «օրենքով գողի» կարգավիճակ:

Ինչ վերաբերում է «քրեական հեղինակության» կարգավիճակ տալուն և ստանալուն, ապա դա կարող է դրսնորվել, օրինակ, «օրենքով գողի» կողմից քրեակատարողական հիմնարկում կամ դրանից դուրս, այսպես կոչված, «նայող» նշանակելով։ Տվյալ դեպքում «նայողի» կարգավիճակ ստացած անձը ենթակա է քրեական պատասխանատվության քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ստանալու, իսկ նրան նման կարգավիճակ տված «օրենքով գողը»՝ այդպիսի կարգավիճակ տալու համար։

Հարկ է նկատի ունենալ, որ քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ տալը կամ ստանալը նկարագրված են ձևական հանցակազմերով, ուստի այդ արարժներն ավարտված են համարվում «քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցողի գործառույթներն» իրականացնելու հնարավորություն ընձեռնելու կամ նման հնարավորություն ստանալու պահից։ Այսինքն՝ ավարտված հանցակազմի առկայության համար չի պահանջվում, որպեսզի անձը, ում տրվում է նման կարգավիճակ, փաստացի կատարի «քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող» հասկացության մեջ մտնող որևէ գործողություն։

3. Քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ պահպանելը:

Քննարկվող հանցագործության օբյեկտիվ կողմի տվյալ դրսնորումն առկա է, երբ «օրենքով գողի» կարգավիճակ ստացած անձն այդ կարգավիճակով հայտնի է քրեական ենթամշակույթ կրողների, ինչպես նաև հանրության առանձին շրջանակներում և ինքն անձամբ ևս չի հերքում այդպիսի կարգավիճակ ունենալու հանգամանքը։ Օրինակ՝ երբ վեճի լուծման համար անմիջականորեն կամ միջնորդավորված դիմում են որպես «օրեն-

քով գող» կամ «քրեական հեղինակություն» հայտնի անձին, իսկ վերջինս ստանձնում է վեճի լուծումը կամ չի առարկում այդ խնդրանքի դեմ՝ միաժամանակ խոսքով կամ որևէ արարքով չիերթելով իր այդ կարգավիճակը:

Այլ կերպ ասած՝ քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակը պահպանելուն ուղղված արարքի առկայությունը գնահատելու համար չպետք է պարտադիր համարվի հոդվածի 2-րդ մասով թվարկված կոնկրետ գործողությունների կատարումը: Նման մոտեցումը պայմանավորված է հետևյալով:

Նախ՝ այդպիսի կարգավիճակ ունենալը հանրային վտանգավորության այնպիսի բարձր աստիճան ունի, որպիսին հատված հանցակազմի կանոններով արդեն իսկ բավարար է անձի վարքագծում քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակը պահպանելու փաստի առկայությունը գնահատելու համար՝ նկատի ունենալով քրեական ենթամշակույթ կրող անձանց և հանրության առանձին շրջանակների մոտ նման կարգավիճակով հայտնի լինելու պայմաններում քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորումների կողմից հետապնդվող նպատակների համար այդ անձի կողմից ապօրինի և առավելապես հանցավոր հրահանգներ տալու հնարավորությունն ու դրանց՝ անվերապահ և անբեկանելի կատարման ենթակա լինելու հանգամանքը:

«Օրենքով գողի» կարգավիճակ կրելու հանրային բարձր վտանգավորության ակնառու նկարագրություն է առկա Աշխարբայի գործով ՄիԵԴ-ի՝ վկայակոչված որոշման 23-րդ կետում, որի համաձայն՝ «(...) «Օրենքով գողերը» («զանոնոցրոյքյորթեց»՝ վրացերենով, և «воры в законе»՝ ռուսերենով) ամենահզոր հանցագործներն են, որոնց հնազանդվում են մյուս նոր հանցագործները, և ովքեր վայելում են անհերթելի հեղինակություն ու բարձր

կարգավիճակ քրեական աշխարհում (այն երկրներում, որոնք նախկինում Խորհրդային Միության մաս են կազմել): Նրանք կազմակերպված քրեական աշխարհի էլիտան են՝ համազոր իտալական մաֆիայի «կնքահորը»:

«Օրենքով գողի» տիտղոսը սովորաբար շնորհվում է հանցագործին ավագ «օրենքով գողի» կողմից հանցավոր ծեսի միջոցով, որը հայտնի է որպես «մկրտություն»: Այս տիտղոսը կրող անձինք համարվում են «գողական օրենսգրքի» պահապաններ: «Օրենքով գողն» անձամբ հազվադեպ է հանցանք գործում: «Օրենքով գողերի» վերահսկման ամենահօչակավոր առանձնահատկություններից է քրեական շրջանակներում իրենց հեղինակությունը: Այսպիսով, Ֆիզիկական ներկայությունը ոչ մի դեպքում այդ քրեական առաջնորդների ուժի և հեղինակության որոշիչ գործոն չի հանդիսանում: Փոխարենը, հաղորդակցման լավ ձևավորված ցանցը և քրեական հեղինակությունների հանրային դրական ընկալիումն ապահովում են իրենց ազդեցությունը քրեական աշխարհում:

Ընդհանուր առմամբ, քրեական աշխարհում արդյունավետ ղեկավարումը պահպանելու համար «օրենքով գողերը» պետք է կատարեն չորս հիմնական գործառույթ՝

1) ինֆորմացիոն գործառույթ (այսինքն՝ լայն շրջանակի թեմաների վերաբերյալ տեղեկատվության հավաքագրում, վերլուծություն և գնահատում, ներառյալ նաև հատուկ անձանց և միջոցառումների մասին տեղեկատվությունը),

2) կազմակերպչական գործառույթ (այսինքն՝ տարբեր հատուկ գործողությունների ծրագրում և քրեական աշխարհի մյուս անդամների պարտականությունների պատվիրակում),

3) նորմատիվ-կարգավորող գործառույթ (այսինքն՝ քրեական գաղափարախոսության տարածում, հանցավոր կյանքի ռուման-

տիզացում, Երիտասարդների հավաքագրում, քրեական հասարակության մեջ «գողական օրենսգրքի» պահպանում),

4) որոշում կայացնելու գործառույթ (մյուս փոխկապակցված կազմակերպված հանցավոր խմբերի գործողությունների ուղղորդում և համակարգում, ինչպես օրինակ՝ բնակարաններ թալանողների, ավազակների, գողերի, գրաւանահատների, մեքենա գորացողների, առևանգողների):

Բացի այդ, «օրենքով գողի» ամենակարևոր առաջադրանքներից մեկը քրեական աշխարհի ընդհանուր դրամային ֆոնդի («օրշակի») կառավարումն է:

«Օրենքով գողերը» վերահսկողություն են իրականացնում և հեղինակություն ունեն ոչ միայն հանցագործների, այլև ընդհանուր հասարակության սեկտորների շրջանում: Նրանք նախկինում համարվել են հարգալից հասարակական հեղինակություններ, և հաճախ հանդիսացել վիճաբանության հանգուցալուծումը կարգավորող անձինք: Նրանք օրինակ են հանդիսացել Երիտասարդների համար՝ շնորհիվ իրենց հսկայական հարստության և հեղինակության (...):²

«Օրենքով գողի» կարգավիճակ կրելու հանրային բարձր վտանգավորության ակնառու նկարագրություն է առկա նաև Զկադրուայի վերաբերյալ ՌԴ Ալթայի Երկրամասային դատարանի 2017թ. ապրիլի 26-ի թիվ 2-1/2017 գործով դատավճորում, որով

² Տե՛ս նաև՝ Զոգեֆ. Սերին և Վ. Ս. Ռազինկին, Գողերը դասավանդում են օրենսգիրք: Օրենքով գողերի ավանդական դերը Ռուսաստանի քրեական աշխարհում և նոր սոցիալական իրականության ադապտացումը: Ոչ ինտենսիվ հակամարտությունը և իրավապահները: Լ. Շելի, Հետխորհրդային կազմակերպված հանցավորությունը և օրենքի գերակայությունը, Զ. Մարշալ Ռեվ. 827, 1994-1995, էջ 827, Շերոն Ա. Մելքեր, Ռուսական և հետխորհրդային կազմակերպված հանցավորություն, Մարկ Գալեստի (խմբ.), Միջազգային քրեական արդարադատության ակնարկ):

քրեական պատասխանատվության է Ենթարկվել «Մամուկա Գալչ-կոյ» մականվամբ հայտնի «օրենքով գող» Մ.Ա. Զկադուան: Հիշ-յալ դատավճռում արձանագրվել է, որ «(...) «օրենքով գող» հան-դիսացող անձը քրեական աստիճանակարգությունում զբաղեց-նում է բարձրագույն կարգավիճակ, հանցավոր աշխարհում օժտված է անառարկելի հեղինակությամբ, ինչի կապակցու-թյամբ քրեական միջավայրում ընդունված կանոններին և ավան-դույթներին հարող բոլոր անձինք պարտավոր են Ենթարկվել նրան և կատարել նրա հանձնարարությունները: Հակառակ դեպքում «օրենքով գողը» կարող է պատժել չենթարկվողին, իսկ վերջինը կկորցնի հանցավոր աշխարհում իր քրեական կարգա-վիճակը:

«Օրենքով գողը» քարոզում է «գողական գաղափարները», այդ գաղափարների շուրջ է համախմբում քրեական ուղղվա-ծություն ունեցող անձանց, կազմակերպում է «գողական օրշակ»-ի համալրումը, նշանակում է «պալաժենեց», որը հանդիսանում է նրա դրածոն և կատարում է նրա գործառույթներն ու պարտա-կանությունները նրա բացակայության ժամանակ: «Պալաժե-նեցն» իրավունք ունի նշանակելու տարածքներ «նայողների», որոնք Ենթարկվում են նրան, իրավունք ունի նաև որոշ հարցե-րով կայացնելու որոշումներ, սակայն այլ անձանց ճակատագրե-րին վերաբերող որոշումները նա պետք է կայացնի՝ խորհրդակ-ցելով «օրենքով գողի» հետ (...):

Այսպիսով՝ քննարկվող հանցագործության օբյեկտիվ կողմի տվյալ դրսևորման դեպքում անձին մեղսագրվող հանրորեն վտանգավոր վարքագիծը (արարքը) «օրենքով գողի» կամ «քրեական հեղինակության» կարգավիճակ կրելն է, «քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող» հասկացության շրջանակներում նկարագրված գործողություն-

Ների կատարման հնարավորություն ունենալը՝ այդպիսի կարգավիճակ ստանալուց հետո քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման անդամների կողմից նման կարգավիճակով ընդունված, իսկ հանրության առանձին շրջանակներում՝ նման կարգավիճակով հայտնի լինելու պայմաններում։ Այլ կերպ ասած՝ քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ պահպանելը տևող հանցագործության յուրահատուկ դրսևորում է, որն ավարտվում է կամ այդ կարգավիճակից անձի գրկվելով (օրինակ՝ «օքչակի» գումարները ոչ նպատակային ծախսելու, իրեն վստահված տարածքում կարգուկանոն չհաստատելու համար նման կարգավիճակից կարգազորկ արվելու հետևանքով), կամ այն պահպանելու համար նրա վերաբերյալ կայացված մեղադրական դատավճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելով՝ մինչև դատվածությունը մարվելը կամ հանվելը։

Վերջին դեպքում, եթե պարզվում է, որ այդ արարքի համար պատիժ կրող անձը քրեակատարողական հիմնարկում կատարել է «քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող» հասկացությանը բնորոշ գործողություններ, ապա նա ենթակա է պատասխանատվության ոչ թե դարձյալ քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակը պահպանելու, այլ այդ արարքների համար։ Օրինակ՝ եթե քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակը պահպանելու համար դատապարտված «օրենքով գողը» պատիժը կրելու ընթացքում կազմակերպի քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման («գողական աշխարհի») հավաք կամ մասնակցի դրան, ապա քրեական պատասխանատվության կենթարկվի <<ք. օր.-ի 223.3 հոդվածի 1-ին մասով՝ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը մասնակցելու համար։

Միևնույն ժամանակ, եթե նշված կարգավիճակը պահպանելու համար դատապարտված անձը պատիժը կրելու ընթացքում քրեակատարողական հիմնարկում կազմակերպի դրամական միջոցների («օրշակ») հավաքագրում և (կամ) տնօրինի այդ միջոցները, ապա քրեական պատասխանատվության կենթարկվի ՀՀ քր. օր.-ի 223.2 հոդվածի 1-ին մասով՝ քրեական եթամշակույթ կրող խմբավորում դեկավարելու համար:

Երկրորդ՝ քննարկվող հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված կոնկրետ գործողությունների կատարումը ձևավորում է ինքնուրույն հանցակազմեր: Ուստի, քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձի կողմից այդպիսի գործողությունների կատարումը որակվում է հատուկ հանցակազմերով: Մասնավորապես, այդպիսի կարգավիճակ ունեցող անձի կողմից **քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման հավաքներ կազմակերպելը կամ դրանց մասնակցելն**, այդպիսի խմբավորման կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացման համար, իր մեջ պարունակում է ինչպես քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ պահպանելու, այնպես էլ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը մասնակցելու օբյեկտիվ կողմի հատկանիշներ: Սակայն, նման իրավիճակներում արարքը ենթակա է որակման ՀՀ քր. օր.-ի 223.3 հոդվածի 3-րդ մասի 5-րդ կետով:

Արարքը նույն կանոնով պետք է որակել նաև այն դեպքերում, երբ քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձը կատարում է 223.1 հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված մյուս գործողությունները: Մասնավորապես, քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձի կողմից քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման

կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացման համար **իրահանգներ** գրալը կամ **դրամական միջոցների հավաքագրում կազմակերպելը** կամ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման **միջոցով սրացված անօրինական օգուրը գոնորինելն** իր մեջ պարունակում է ինչպես քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ պահպանելու, այնպես էլ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում դեկավարելու օբյեկտիվ կողմի հատկանիշներ: Սակայն, նման իրավիճակներում արարքը ենթակա է որակման << քր. օր.-ի 223.2 հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետով: Իսկ քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձի կողմից **դրամական միջոցների հավաքագրումն անձամբ իրականացնելու** դեպքում արարքը ենթակա է որակման << քր. օր.-ի 223.2 հոդվածի 3-րդ մասի 5-րդ կետով, քանզի այդ գործողություններով քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձն անմիջական մասնակցություն է ունենում քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը:

Ինչ վերաբերում է **քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացմանն ուղղված այլ գործողություններին**, ապա դրանք քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձի կողմից կատարելու դեպքում ևս արարքը ենթակա է որակման հատուկ հանցակազմերով՝ որպես քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձի կողմից քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում ստեղծել կամ դեկավարել կամ նման խմբավորմանը մասնակցել կամ ներգրավել: Օրինակ՝ եթե քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձը քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման նպատակների իրականացմանը

ՆԵՐԳՐԱՎՈՒՄ է որևէ անձի, ապա նրա արարքը ենթակա է որակ-ման << քր. օր.-ի 223.3 հոդվածի 3-րդ մասի 5-րդ կետով:

Հարկ է նկատի ունենալ, որ **քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից հետապնդվող նպագրակների իրականացմանն ուղղված այլ գործողությունները** կարող են պարունակել նաև << քրեական օրենսգրքի Հատուկ մասով նախատեսված այլ հանցակազմեր: Օրինակ՝ եթե քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձը քրեակատարողական հիմնարկում դրամական միջոցների («օբշակ») հավաքագրում կազմակերպելու և իրականացնելու խոչընդուները վերացնելու նպատակով քրեակատարողական հիմնարկում կազմակերպում է զանգվածային անկարգություններ, ապա նրա արարքը ենթակա է որակման հանցագործությունների իրական համակցության կանոններով՝ << քր. օր.-ի 223.1 հոդվածի 1-ին մասով և 225 հոդվածի 1-ին մասով: Կամ՝ եթե **այլ գործողություններն** արտահայտվել են ազատության մեջ գտնվող քրեական ենթամշակույթ կրող անձանց հետ քրեակատարողական հիմնարկում գտնվող այդպիսի անձանց հաղորդակցումը թույլ չտալուն ուղղված՝ քրեակատարողական ծառայողի գործողությունները խափանելու նպատակով նրան սպառնալիքներ տալով կամ նրա նկատմամբ բռնություն գործադրելով, ապա արարքը ենթակա է որակման << քր. օր.-ի 223.1 հոդվածի 1-ին մասով և 319 հոդվածի համապատասխան մասով:

Տարածության մեջ քրեական օրենքի գործողության տեսանկյունից, քննարկվող կարգավիճակ տալու, ստանալու և պահպանելու վայրը պարզելու համար անհրաժեշտ է նկատի ունենալ հետևյալ հնարավոր դրսերումները՝

- քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ տալը կիամարվի << տարածքում կատարված, եթե

«օրենքով գողը», գտնվելով << սահմաններից դուրս, կապի որևէ միջոցով << տարածքում գտնվող քրեակատարողական հիմնարկում կամ ազատության մեջ գտնվող անձին (անձանց) «նշանակում է» որպես «նայողներ» կամ «օրենքով գողի» կարգավիճակ տալու հավաքը տեղի է ունենում << սահմաններից դուրս, սակայն նման կարգավիճակ ստացողը՝ << տարածքում է,

- քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ստանալը կիամարվի << տարածքում կատարված, եթե անձն այդպիսի կարգավիճակ ստանում է << տարածքում գտնվելու պայմաններում,
- քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակը պահպանելը կիամարվի << տարածքում կատարված, եթե քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակն անձը կրում է << տարածքում:

Սուրյեկտիվ կողմից << քր. օր.-ի 223.1 հոդվածով նախատեսված արարքները կարող են կատարվել միայն ուղղակի դիրքավորությամբ:

**2. Հոդված 223.2. Քրեական ենթամշակույթ կրող
խմբավորում ստեղծելը կամ դեկավարելը**

- 1. Քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում ստեղծելը
կամ դեկավարելը՝ սույն օրենսգրքի 222-րդ կամ 223-րդ
հոդվածներով նախադեսված հանցագործության հավրկա-
նիշների բացակայության դեպքում՝
պարտվում է ազատազրկմամբ՝ հինգից դասը փարի ժամ-
կերով՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա:**
- 2. Սույն հոդվածի առաջին մասով նախադեսված արարքը,
որը կարարվել է՝**
 - 1) քրեակադարձական հիմնարկում պահվող անձի կողմից,**
 - 2) պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով,**
 - 3) զինված ուժերում կամ այլ գորքերում ծառայողի կողմից,**
 - 4) անչափահասի ներգրավմամբ,**
 - 5) քրեական ասդիճանակարգության բարձրագույն կարգա-
վիճակ ունեցող անձի կողմից՝
պարտվում է ազատազրկմամբ՝ ութից դասներկու փարի
ժամկերով՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա:**
- 3. Սույն գլխի իմաստով քրեական ենթամշակույթ կրող
խմբավորում (գողական աշխարհ) է համարվում քրեական
ասդիճանակարգությամբ ու միջանձնային հիերարխիկ
հարաբերություններով օժդրված անձանց միավորումը, որը
գործում է իր կողմից սահմանված ու ճանաչված վարքա-
գծի կանոնների համաձայն, որոնք չեն համապատասխա-
նում պետքության կողմից սահմանված վարքագծի համա-
պարփառիր կանոններին կամ դրանց իրացման իրավա-
չափ ձևերին, և որի նպարակը հանցագործություն կարա-
րելն է կամ հանցագործության կարումը հովանավորելը**

կամ այլ անձանց հանցավոր արարքի կարգարմանը ներգրավելը կամ բռնության, սպառնալիքի, հարկադրանքի կամ անօրինական այլ գործողությունների միջոցով հանրային կամ մասնավոր հարցերին առնչվող վեճերը (խնդիրները) լուծելը կամ անօրինական օգուտ կամ այլ առավելություն սպառնալը:

Մեկնաբանվող հոդվածի 1-ին մասով պատասխանատվություն է նախատեսված քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում ստեղծելու կամ ղեկավարելու համար՝ << քրեական օրենսգորքի 222-րդ (Բանդիտիզմ) կամ 223-րդ (Հանցավոր համագործակցություն ստեղծելը կամ հանցավոր համագործակցությանը մասնակցելը) հոդվածներով նախատեսված հանցագործության հատկանիշների բացակայության դեպքում:

Օբյեկտիվ կողմից քննարկվող արարքը դրսևորվում է՝

- քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում **ստեղծելով,**
- նման խմբավորում **ղեկավարելով:**

Ինչ վերաբերում է «**քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում (գողական աշխարհ)**» հասկացությանը, ապա այն սահմանված է << քր. օր.-ի 223.2 հոդվածի 3-րդ մասում, որի համաձայն՝ այդպիսին է համարվում քրեական ասդիմանակարգությամբ ու միջանձնային հիերարխիկ հարաբերություններով օժդված անձանց միավորումը, որը գործում է իր կողմից սահմանված ու ճանաչված վարքագծի կանոնների համաձայն, որոնք չեն համապատասխանում պետության կողմից սահմանված վարքագծի համապարփառիր կանոններին կամ դրանց իրացման իրավաչափ ծներին, և որի նպարակը հանցագործություն կարարելն է կամ հանցագործության կարգումը հովանավորելը կամ այլ անձանց հանցավոր արարքի կարգարմանը ներգրավելը կամ

բոնության, սպառնալիքի, հարկադրանքի կամ անօրինական այլ գործողությունների միջոցով հանրային կամ մասնավոր հարցերին առնչվող վեճերը (խնդիրները) լուծելը կամ անօրինական օգուտ կամ այլ առավելություն սպառնալը:

Այսպիսով, նման խմբավորման հիմնական հատկանիշներից է **քրեական ասդիմակարգությունը և անձանց միջև միջանձնային հիերարխիկ հարաբերությունները**:

«Գողական աշխարհին» ունի իր առաջնորդները: Այն բնութագրվում է հատկապես լավ կազմակերպված ուժային կառուցվածքով և իր (քրեական) անդամների ու երեմն նաև հասարակության տարբեր սեկտորների նկատմամբ վերահսկման խիստ համակարգով³: Այդօրինակ ոչ ֆորմալ հիերարխիկ հարաբերությունները բնորոշ են հատկապես քրեակատարողական համակարգում գտնվող՝ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորումներին, որպիսի փաստն արձանագրել են ինչպես Խոշտանգումների և անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի կանխարգելման եվլողական կոմիտեն (ԽԿԿ), այնպես էլ ՄԱԿ-ի Խոշտանգումների կանխարգելման կոմիտեն:

Մասնավորապես, Հայաստանի վերաբերյալ 2011 թվականի գեկուցում ԽԿԿ-ն արձանագրել է <<արդարադատության նախարարության քրեակատարողական հիմնարկներում ոչ ֆորմալ բանտային հիերարխիայի գոյությունը: 2015 թվականի պաշտոնական այցի արդյունքներով, ԽԿԿ պատվիրակությունն արձանագրել է, որ քրեակատարողական հիմնարկներում առկա են ոչ ֆորմալ աստիճանակարգված հարաբերություններ, ոեկավարության և անձնակազմի կողմից որոշ բանտարկյալներին (այսպես կոչված՝ «զոն նայողներին») մասամբ պատվիրակվել են լիազո-

³ Տես նաև՝ ՄԻԵԴ-ի կողմից Աշխարհայի գործով Վկայակոչված որոշման մեջ որոշման 22-րդ կետը:

րություններ՝ քրեակատարողական հիմնարկում պահվող անձանց նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու և նրանց շարքերում կարգուկանոն պահպանելու նպատակով, ինչի դիմաց այդ «զո՞ն նայողներին» տրվել են որոշ արտոնություններ (հիմնարկում համեմատաբար ազատ տեղաշարժվելու և ցանկացած բանտախուց մուտք գործելու հնարավորություն):⁴

ՄԱԿ-ի Խոշտանգումների կանխարգելման կոմիտեն Հայաստանի վերաբերյալ 2017 թվականի չորրորդ պարբերական գեկույցում արձանագրել է, որ ազատությունից գրկված անձանց միջև բռնության դեպքերի բարձր ցուցանիշը կարող է լինել քրեական ենթամշակույթի և ոչ ֆորմալ հիերարխիայի արդյունքը:⁵

Ըստ տարբեր աղբյուրների՝ քրեակատարողական հիմնարկներում գործել է տարիների ընթացքում ձևավորված և առանձին դրսևորումներով դեռևս պահպանվող հետևյալ հիերարխիկ կառուցվածքը.

1. Քրեական ասդիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցողներ (ըստ կարգավիճակի նվազման):

- 1) «օրենքով գող»,
- 2) «քրեական հեղինակություն», այդ թվում՝ «զո՞ն նայող»,
- 3) «2-րդ ցուցակ» (անձ, որն «օբշակի» վերաբերյալ վարում է 2-րդ ցուցակը):

⁴ Տես՝ Հայաստանի վերաբերյալ ԽԿԿ-ի 2011թ. գեկույցը՝ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900016806844cd> կայքէջում, կետեր 60, 66, 68 և 2016թ. գեկույցը՝ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806bf46f> կայքէջում, կետեր 49, 53, 54, 110:

⁵ Տես՝ <https://tbinternet.ohchr.org/layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT/C/ARM/CO/4&Lang=En> կայքէջում, կետ 31:

Քրեական Ենթամշակույթի հիշյալ ներկայացուցիչներն իրենց գաղափարակիցների շրջանում համարվում են հեղինակություններ, ովքեր կարող են տալ հրահանգներ, կազմակերպել կամ մասնակցել հավաքների, կազմակերպել կամ իրականացնել դրամական միջոցների հավաքագրում (այդ թվում՝ մոլախաղերի միջոցով) կամ տնօրինել ստացված անօրինական օգուտը, ինչպես նաև կատարել քրեական Ենթամշակույթի ներկայացուցիչների կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացմանն ուղղված այլ գործողություններ:

Հիշյալ աստիճանակարգությունից քրեական Ենթամշակույթ կրող խմբավորումներում անվերապահ հեղինակություն ունեցողներն «օրենքով գողերն» են: Նրանց հաջորդում են «քրեական հեղինակությունները», ովքեր քրեական Ենթամշակույթ կրող խմբավորումներում հեղինակություն են ձեռք բերում իրենց հանցավոր համոզմունքների, սովորությունների և դրսւորած վարքագծի համար:

Ինչպես «օրենքով գողերը», այնպես էլ «քրեական հեղինակությունները», հայտնվելով կալանավորված անձի կամ դատապարտյալի կարգավիճակում, քրեակատարողական հիմնարկներում շարունակում են պահպանել քրեական աստիճանակարգության իրենց բարձրագույն կարգավիճակը: Հարկ է նաև փաստել, սակայն, որ քրեակատարողական հիմնարկներում քրեական Ենթամշակույթի բոլոր դրսւորումները հստակ կանոնակարգում, ուղղորդվում և դեկավարվում են ազատության մեջ գտնվող «օրենքով գողերի» և «քրեական հեղինակությունների» կողմից (այդ թվում՝ Հայաստանում չգտնվելու կամ օտարազգիներ հանդիսանալու պայմաններում):

Քրեակատարողական հիմնարկներում քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեն նաև «զոն

նայողները», որոնց այդ կարգավիճակը շնորհում են «օրենքով գողերը», որոշ դեպքերում՝ «քրեական հեղինակությունների» միջնորդությամբ: Երբեմն լինում են դեպքեր, երբ «զո՞ն նայող» նշանակվում է միաժամանակ մի քանի «օրենքով գողերի» կողմից: Մեկ քրեակատարողական հիմնարկում երբեմն միաժամանակ նշանակվում են տարբեր «զո՞ն նայողներ»՝ տարբեր մասնաշենքերում:

«Զո՞ն նայողների» տարանջատումը քրեական հեղինակություններից պայմանական բնույթ է կրում: Նրանք, ըստ էության, նույնական քրեական հեղինակություններ են, որոնք քրեակատարողական հիմնարկներում քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորումների կողմից հետապնդվող նպատակների հրականացման համար կարող են կատարել այդ կարգավիճակին համապատասխանող գործողություններ, օրինակ՝ կազմակերպել դրամահավաք և այլն:

2. Քրեական աստիճանակարգության պայմանականորեն միջին կարգավիճակ ունեցողներ՝

- 1) «կամեր նայողներ»,
- 2) «բարաք նայողներ» («անկյունային քնողներ», «ուգլավիկ» կամ «պերվի պրախոդ»):

Փակ և կիսափակ տիպի հիմնարկներում, հատուկ քանակակազմի պահման խցերում, կան, այսպես կոչված, «կամեր նայողներ», որոնք քրեական հեղինակություններ կամ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման այլ անդամներ են:

3. Քրեական աստիճանակարգության պայմանականորեն սպորին կարգավիճակ ունեցողներ՝ «ճուտ», «գլազ»:

Քրեական աստիճանակարգությունից դուրս են գտնվում, սակայն քրեական ենթամշակույթ կրող խմբի նպատակների հրա-

կանացմանը ներգրավված անձինք են «արսլություն» և «արվամոլ-ները»:

Քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման հատկանիշներից հաջորդը **պերության կողմից սահմանված վարքագծի համապարփառիր կանոններին կամ դրանց իրացման իրավաչափ ձևերին չհամապատասխանող՝ իրենց կողմից սահմանված ու ճանաչված վարքագծի կանոնների համաձայն գործել:**

«Գողական աշխարհին» ունի նաև իր մշակված ավանդույթները և վարքագծի կանոնագիրքը, որը ժամանակի ընթացքում կրել է որոշակի փոփոխություններ⁶: Մինչդեռ արարքի որակ-

⁶ Աշլարբայի վերաբերյալ գործով վկայակոչված որոշման մեջ ներկայացված է «գողական աշխարհի» վարքագծի կանոնների հետևյալ շարժընթացը. «Գողական աշխարհի» սովետական ինստիտուտի պատմությունը ծագել է Ռուսական կայսրությունում: Սովետական ավանդական քրեական խմբի կառուցվածքը, սկսած 1917 թվականի հեղափոխությունից, իհմնվել է հիերարխիայի գաղափարներին և «գողերի օրենսգրքին» («Воровской закон») ոռութենով, «Ժշրժագույնություն» վրացերենով՝ այդ աշխարհի անդամների վարքագիծը կանոնակարգող հատուկ կանոնների շարք) խստ հետևելու վրա: Այդ քրեական կազմակերպությունների անդամներն այդ ժամանակ ակտիվ հակակոմունիսատներ էին, և մեծամասամբ նրանցից պահանջում էին վարել համեստ, նյութականի վրա չհիմնված կյանք: Այնուամենայնիվ, խորհրդային ժամանաշրջանի զարգացման հետ նոր տեսակի հանցագործներ և հանցավոր կառույցներ ստեղծվեցին, որոնք իրականում մտահոգված էին միայն իշխանություն և հարստություն ձեռք բերելով: Այս անհատները բաժանվեցին «գողական աշխարհի» ավանդական տեսլականներով և կազմավորեցին զուտ նյութական հետաքրքրության վրա հիմնված նոր խմբեր: Նաև փաստում են, որ Սովետական պետությունը նպաստել է քրեական աշխարհի ավանդական կառույցի քանդմանը, որն էլ իր հերթին հանգեցրել է «օրենքով գողերի» առասպելական կարգավիճակ ստանալուն: (Գրականություն՝ Լ. Դ. Նյուման, Ռիկոն և Ռուսաստանի մաֆիան: Միջազգային իրավունքի համաձայն դեպի նոր համընդհանուր սկզբունք: Լ. Ռեվ. 225, 1998-199, էջ. 231, Յ. Գլազով, «Գողերը» ԽՍՀՄ-ում՝ Սոցիալական ֆենոմեն, հետազոտություն, Մ. Գալեստի (խմբ.), Ռուսա-

ման համար կարևոր է ոչ թե վարքագծի այդ կանոնների՝ կոնկրետ ժամանակահատվածում ընդունված լինելու, այլ պետության կողմից սահմանված իրավական նորմերին չհամապատասխանող, հակարավական վարքագծի կանոններով առաջնորդվելու հանգամանքը։ Քրեակատարողական իմմնարկներում գործող քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորումների անդամներին վերը մեջբերված հիերարխիայում բնորոշ են հետևյալ գործառույթները։

Ընդհանուր առմամբ «զո՞ն նայողները» պատասխանատու են քրեակատարողական իմմնարկներում հատուկ քանակակազմի նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու (կարգուկանոն պահպանելու), քրեակատարողական իմմնարկներում քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացման առումով հրահանգներ տալու, հավաքներ կազմակերպելու, դրամական միջոցներ հավաքագրելու (իմմնականում մոլախաղերի միջոցով) համար։ Նրանք վարում են դրամական միջոցների հավաքագրման «ցուցակներ», որոնց իմման վրա «օրենքով գողերի» պահանջի դեպքում վերջիններիս ներկայացնում են հաշվետվություններ։ «Զո՞ն նայողներն» օժտված են վիճելի հարցերի լուծման և պատժից գործառույթներով։

«Օրենքով գողերի» կողմից քրեակատարողական իմմնարկներում նշանակվում են նաև «երկրորդ ցուցակ» վարողներ, որոնց միջոցով վերահսկվում է «զո՞ն նայողների» գործունեությունը, հատկապես՝ հավաքագրված դրամական միջոցների շարժը։ Ընդ որում, «երկրորդ ցուցակ» վարողներ նշանակվում

կան և հետսուլետական կազմակերպած հանցավորություն (2002), Ֆ.Վարես, Օրենքով գողերի հասրակությունը, 1930-1950, Ռուսական և հետսուլետական կազմակերպած հանցավորություն (2002), էջ 515):»:

Են այլ «օրենքով գողերի» կողմից, որպեսզի «զո՞ն նայող» նշանակող «օրենքով գողը» չունենա բացարձակ հսկողություն, նրա գործողությունները վերահսկելի լինեն բոլոր «օրենքով գողերի» կողմից:

Քրեակատարողական հիմնարկում «օրենքով գողի» կամ «քրեական հեղինակության» առկայության դեպքում վերջիններս գրեթե ակտիվ միջամտություն չեն ունենում քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման ներքին կարգականոնի հաստատմանը, քանի որ նման գործառույթներն իրենց կարգավիճակին համահունչ չեն համարում գտնելով, որ դա «զո՞ն նայողների» իրավասության տիրույթում է: Բայց և, քրեակատարողական հիմնարկում «օրենքով գողի» կամ «քրեական հեղինակության» առկայության դեպքում հենց նրանք են հանդիսանում քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակից բխող կարևորագույն որոշումներ կայացնողները:

«Կամեր նայողներն» իրենց խցակիցներին կամ հարևան խցերում պահպողներին են փոխանցում «զո՞ն նայողների» հայտարարությունները («պոագոնը»), պահանջներն ու հրահանգները, ցուցում ստանալու դեպքում կազմակերպում են դրամահավաքներ և մոլախաղեր, հետևում են կարգուկանոնին:

Կիսաբաց տիպի հիմնարկներում նոյն «գործառույթներն» իրականացնում են «քարաք նայողները» («անկյունային քնողներ», «ուգլավիկ» կամ «պերվի պրախոդ»):

«Ճուտն» «օրենքով գողի», «քրեական հեղինակության», «զո՞ն նայողի» համար լուծում է տարբեր անձնական-կենցաղային հարցեր, «գլազը» կատարում է «օրենքով գողի», «քրեական հեղինակության», «զո՞ն նայողի» հանձնարարությունը՝ տարբեր երևույթների նկատմամբ ուշադիր լինելու առումով (օրինակ՝ գգուշացնում է բնակելի գոտում քրեակատարողական ծառայող-

ների ներկայության մասին, հետևում է մոլախաղերի ընթացքին և այն):

«Աբսլուգը» հիմնարկի տնտեսական աշխատանքներում ներգրավված կալանավորված անձն է կամ դատապարտյալը, ով իր գործողություններն իրականացնում է քրեական աստիճանակարգության մեջ բարձրագույն կարգավիճակ ունեցողի համաձայնությամբ և վերջինիս իրահանգով կարող է խոչընդոտել կամ նպաստել քրեակատարողական հիմնարկի որոշակի ոլորտի գործունեության կազմակերպմանը:

Քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացմանը ներգրավված են նաև «արվամոլները», ովքեր, չնայած, մերժված են քրեական ենթամշակույթ կրողների կողմից, սակայն վերջիններիս միջնորդավորված հանձնադարությամբ հենց նրանք են հիմնականում ներգրավվում այնպիսի հակաօրինական գործողություններում, ինչպիսիք են թմրամիջոցների, հեռախոսների, արգելված այլ իրերի ներկրումը բնակելի գոտիներ: Դա պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ «արվամոլները» հաճախ ներգրավված են լինում քրեակատարողական հիմնարկի տնտեսական աշխատանքներում և համեմատաբար ազատ տեղաշարժի իրավունք են ունենում:

«Արվամոլների» շրջանում ևս գործում են միջանձնային հիերարխիկ հարաբերություններ, նրանց շրջանակից ընտրվում են «նայողներ» («բրիգադիրներ»), ովքեր կազմակերպում, վերահսկում և ուղղորդում են տվյալ քրեակատարողական հիմնարկում անզատության մեջ պահպող մյուս արվամոլներին:

Քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման հաջորդ հատկանիշը **հանցագործություն կատարելու կամ հանցագործության կատարումը հովանավորելու կամ այլ անձանց հանցա-**

Վոր արարքի կատարմանը ներգրավելու կամ բռնության, սպառնալիքի, հարկադրանքի կամ անօրինական այլ գործողությունների միջոցով հանրային կամ մասնավոր հարցերին առնչվող վեճերը (խնդիրները) լուծելու կամ անօրինական օգուտ կամ այլ առավելություն սրանալու նպատակ հետապնդելն է:

Ինչպես քրեակատարողական հիմնարկներում, այնպես էլ ազատության մեջ գտնվող քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորումները գործում են հստակ նպատակներ հետապնդելով: Ընդ որում, նման խմբավորումների համար **հանցագործություն կատարելը** կարող է լինել ինչպես վերջնական, այնպես էլ միջանկյալ նպատակ: Օրինակ՝ նման խմբավորումները անօրինական օգուտ ստանալու վերջնական նպատակին հասնելու համար կարող են կազմակերպել և կատարել տարատեսակ հանցագործություններ, այդ թվում՝ սպանություն, առևանգում, ազատությունից ապօրինի գրկում, սպանության, առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու, գույքը դիտավորությամբ ոչնչացնելու սպառնալիք և այլն:

Նման խմբավորումների համար **հանրային կամ մասնավոր հարցերին առնչվող վեճերը (խնդիրները) լուծելը** ևս, որպես կանոն, հանդիսանում է միջանկյալ նպատակ, քանզի այդպիսի վեճերը հաճախ լուծվում են նյութական օգուտ կամ որևէ այլ առավելություն ստանալու նպատակով: Այսպես՝ իրենց դիմած քաղաքացուն նրա կողմից պարտքով տված գումարը վերադարձնել չցանկացող անձից ստանալու («վազվոատ») դիմաց նման խմբավորումներն իրենց են վերցնում վերադարձված գումարի զգալի մասը, կամ անշարժ գույքի գործակալության գործունեությունը «հովանավորելով» (վարձավճարները վճարել չցանկացողներից կամ դրանք ուշացնողներից սպառնալիքով

կամ հարկադրանքի այլ եղանակներով դրանք «ստանալով»՝ նրանք պարբերաբար մասնաբաժին են ստանում այդ գործակալության եկամուտներից: Այլ առավելություն ստանալը, օրինակ, կարող է դրսևորվել ընկերությունների միջև գույքային վեճերի կամ բաժնեմասերի բաժանման վեճերի «լուծման» դիմաց իրենց մերձավորի կամ ազգականի անունով ընկերության բաժնեմաս գրանցելով:

Հարկ է նշել նաև, որ «Նորմատիվ-իրավական ակտերի մասին» << օրենքի 16-րդ հոդվածով նախատեսված կանոնների իմաստով, քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման առկայությունը հիմնավորելու համար անհրաժեշտ է վերը նկարագրված բոլոր երեք հատկանիշների համաժամանակյա առկայությունը:

Այդ նույն հատկանիշները հաշվի առնելով՝ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում **սրեղծելը** կարող է դրսևորվել, նախ, քրեական մտածելակերպին հարող անձանց հանցավոր գաղափարների շուրջ համախմբելով, այնուհետև՝ նրանց միջև վերը նկարագրված հիերարխիկ կառուցվածքին համապատասխան դերաբաշխում կատարելով: Օրինակ՝ «օրենքով գողի» կողմից «պալաժենեց» նշանակելով, իսկ վերջինիս կողմից էլ՝ կոնկրետ տարածքի համար պատասխանատու «նայող» (քրեակատարողական հիմնարկների պարագայում՝ «զո՞ն նայող», «կամեր նայող», «բարաք նայող») նշանակելով: Ընդ որում, պարտադիր չէ, որ «նայողը» նշանակվի «պալաժենեցի» միջոցով: Նա կարող է նշանակվել նաև անմիջականորեն «օրենքով գողի» կողմից:

Այլ խոսքով՝ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում ստեղծելը պետք է դրսևորվի քրեակատարողական հիմնարկներում կամ դրանցից դուրս այդ խմբավորումներին բնորոշ հիերարխիկ կառուցվածքով և դերակատարությամբ միավորումներ ձևավորելով:

Քննարկվող հանցակազմը ծևական է, և հանցագործությունն **ավարտված է** համարվում քրեական աստիճանակարգությամբ և միջանձնային հիերարխիկ հարաբերություններով օժտված անձանց քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման նպատակների շուրջ համախմբելու պահից՝ անկախ խմբավորման անդամների կողմից կոնկրետ արարքներ կատարելու հանգամանքից:

Այդպիսի խմբավորում **ղեկավարելը** կարող է դրսնորվել քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացման համար **հրահանգներ դրալով, կարգապահությանը հետևելով, «օրշակի» գումարների հավաքագրումը կազմակերպելով, այդ գումարը դնօրինելով, իսկ «երկրորդ ցուցակի» միջոցով՝ նաև այդ գումարների դնօրինումը վերահսկելով:**

Ընդ որում, նման խմբավորում ղեկավարելը կարող է դրսնորվել երկու մակարդակով՝

- քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձանց կողմից ղեկավարում, որի հնարավոր դրսնորումները ըննարկվել են << քր. օր.-ի 223.1 հոդվածի մեկնարանության շրջանակներում, և որի դեպքում արարքը պետք է որակվի որակյալ հանցակազմի հատկանիշներով (223.2 հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետով),
- պայմանականորեն միջին օղակի կողմից ղեկավարում, որը կարող է դրսնորվել հատկապես բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձանց հանձնարարություններն իրենցից ստորին օղակներին փոխանցելով և դրանց կատարումը վերահսկելով, կարգուկանոնին հետևելով, որի դեպքում արարքը պետք է որակվի հասարակ հանցակազմի հատկանիշներով (223.2 հոդվածի 1-ին մասով):

ՀՀ քր. օր.-ի 223.2 հոդվածի 2-րդ մասով, որպես քննարկվող հանցագործության **ծանրացնող հանգամանք**, նախատեսված է նույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված արարքի կատարումը՝

- 1) քրեակատարողական հիմնարկում պահվող անձի կողմից,
- 2) պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով,
- 3) զինված ուժերում կամ այլ զորքերում ծառայողի կողմից,
- 4) անչափահասի ներգրավմամբ,
- 5) քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձի կողմից:

Հանցակազմի որակյալ տեսակներից առանձին մեկնաբանման կարիք ունեն **քրեակարգողական հիմնարկում պահվող անձի կողմից, պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով և զինված ուժերում կամ այլ զորքերում ծառայողի կողմից** արարքի կատարման դրսնորումները:

Քրեակարգողական հիմնարկում պահվող անձի կողմից կատարված պետք է որակել կալանավորված անձանց կամ դատապարտյաների կողմից հոդվածի 1-ին մասի դիսպոզիցիայով նկարագրված գործողությունները կատարելը: Այսինքն՝ արարքը որակյալ դարձնող հանգամանքը տվյալ դեպքում անձի կարգավիճակն է (կալանավորված անձ, դատապարտյալ), որն արարքը կարող է կատարել ինչպես քրեակատարողական հիմնարկում փաստացի գտնվելով, այնպես էլ, օրինակ, կարճաժամկետ մեկնման մեջ գտնվելով:

Նոյն տրամաբանությամբ պետք է որակել նաև **զինված ուժերում կամ այլ զորքերում ծառայողի կողմից** արարքը կատարելու դեպքերը՝ հիմք ընդունելով բացառապես արարքը կատարողի՝ զինված ուժերում կամ այլ զորքերում ծառայողի կարգավիճակ ունենալը, անկախ դրա կատարման վայրից:

Նկատի ունենալով նման խմբավորումներ ստեղծելով՝ քրեական ենթամշակույթին բնորոշ վերը նկարագրված «կառուցակարգերը», ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ քրեական աստի-

ճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձինք, իրենց կանոնների համաձայն, պաշտոն չպետք է գրադեցնեն, գտնում ենք, որ պաշտանատար անձանց կողմից **պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով** նման խմբավորումներ սպեղծելը կամ **դեկավարելը** կարող է դրսևորվել համապատասխանաբար քրեակատարողական հիմնարկների վարչակազմի պաշտոնատար անձանց կողմից՝ այդ հիմնարկներում պահվող անձանց վարքագիծը վերահսկելի դարձնելու նպատակով իրենց լիազորությունները հիմնարկում պահվող քրեական հեղինակություններին պատվիրակելով և քրեական հեղինակությունների միջոցով այդ խմբավորումների կողմից հետապնդվող նպատակների իրավորմանն ուղղված հանձնարարություններ (օրինակ՝ «օբշակի» գումար հավաքագրելու վերաբերյալ) տալով:

Պաշտոնատար անձանց կողմից **պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով** ազատության մեջ գտնվող քրեական միջավայրի ներկայացուցիչներին միավորորելով նման խմբավորումներ սպեղծելը կամ **դեկավարելը** կարող է դրսևորվել, օրինակ, տարածքային կառավարման մարմնի, համայնքի կամ վարչական շրջանի դեկավարի կողմից, իր իրավասության սահմաններում գտնվող տարածքի ազգաբնակչության շրջանում վախի մթնոլորտ սերմաններով իր կառավարչական խնիրների լուծումը դյուրին դարձնելու նպատակով քրեական հեղինակությունների միջոցով նման խմբավորումներ ստեղծելով կամ դրանց դեկավարմանը մասնակցելով:

Սուրյեկտիվ կողմից << քր. օր.-ի 223.2 հոդվածով նախատեսված արարքները կարող են կատարվել միայն ուղղակի դիրքավորությամբ:

3. Հոդված 223.3. Քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը մասնակցելը կամ ներգրավելը

- 1. Քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը մասնակցելը կամ դրա կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացմանը ներգրավված լինելը կամ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման հավաքներ կազմակերպելը կամ դրանց մասնակցելը՝
պարժառական է ազատազրկմամբ՝ չորսից ութ դարի ժամկետով՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա:**
- 2. Քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը բռնության, սպառնալիքի կամ հարկադրանքի այլ եղանակներով ներգրավելը՝
պարժառական է ազատազրկմամբ՝ հինգից ութ դարի ժամկետով՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա:**
- 3. Սույն հոդվածի առաջին կամ երկրորդ մասերով նախադրված արարքները, որոնք կարարվել են՝**
 - 1) քրեակադամական հիմնարկում պահվող անձի կողմից,**
 - 2) պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով,**
 - 3) զինված ուժերում կամ այլ զորքերում ծառայողի կողմից,**
 - 4) անչափահասի ներգրավմամբ,**
 - 5) քրեական ասդիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձի կողմից՝
պարժառական է ազատազրկմամբ՝ հինգից դասը դարի ժամկետով՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա:**
- 4. Քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը մասնակցելու կամ ներգրավելու մասին քրեական հետապնդման մարմիններին կամովին հայտնած և դրա գործունեության խափանմանը նպաստած անձն ազատվում է քրեական**

պատասխանագրվությունից, եթե նրա գործողություններն այլ հանցակազմ չեն պարունակում:

Մեկնաբանվող հոդվածի 1-ին մասով պատասխանատվություն է նախատեսվել քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը մասնակցելու կամ դրա կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացմանը ներգրավված լինելու կամ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման հավաքներ կազմակերպելու կամ դրանց մասնակցելու համար:

- Այսինքն, **օրեկտիվ կողմից** այս արարքը կարող է դրսևորվել՝
- քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը մասնակցելով,
 - դրա կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացմանը ներգրավված լինելով,
 - քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման հավաքներ կազմակերպելով,
 - քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման հավաքներին մասնակցելով:

Քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացմանը **ներգրավված լինելն** արտահայտվում է նման խմբավորման մասնակից շհանդիսացող, խմբավորմանը չանդամակցող անձի կողմից գողական աշխարհի կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացմանը որևէ դերակատարությամբ մասնակցելու մեջ: Որպես այդպիսիք հանդես են գալիս քրեական աստիճանակարգությունից դուրս գտնվող, վախից կամ անելանելությունից քրեական ենթամշակույթին հարող այն անձինք, որոնք քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացմանն ունենում են օժանդակ ներգրավվածություն: Օրինակ՝ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից հե-

տապնդվող նպատակների իրականացմանը ներգրավված անձինք են քրեակատարողական հիմնարկներում գործող քրեական ենթամշակույթին հարող՝ «արսլուգը» և «արվամոլները»:

Ընդ որում, այդ կատեգորիաների անձանց կողմից խմբավորմանը ներգրավված լինելու օժանդակ դերակատարությամբ պայմանավորված՝ նրանց կողմից պետք է կատարվեն կոնկրետ գործողություններ, որպեսզի արարքը որակվի որպես քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման նպատակների իրականացմանը ներգրավված լինել: Օրինակ՝ քրեակատարողական հիմնարկում գտնվող «արվամոլների» կողմից «զո՞ն նայողի» միջնորդավորված հանձնարարությամբ թմրամիջոցների, հեռախոսների, արգելված այլ իրերի ներկրումը քրեակատարողական հիմնարկի բնակելի գոտիներ:

Սուրյեկտիվ կողմից քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացմանը ներգրավված լինելը կարող է դրսևորվել ինչպես **ուղղակի**, այնպես էլ **անուղղակի դիրքավորությամբ**:

Այդպիսի խմբավորմանը **մասնակցելը** կարող է դրսևորվել քրեական աստիճանակարգությամբ և միջանձնային հիերարխիկ հարաբերություններով օժտված անձանց միավորմանն անդամակցելուն և քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից սահմանված ու ճանաչված վարքագի կանոններին համապատասխան գործելուն ուղղված կոնկրետ գործողություններ կատարելով: Օրինակ՝ քրեակատարողական հիմնարկում «գլագի» կողմից «զո՞ն նայողի» հանձնարարությամբ քրեակատարողական ծառայողների ներկայության մասին «զո՞ն նայողին» տեղեկատվություն հաղորդելն այն ժամանակ, երբ վերջինս «պատժում է» մոլախաղում տանով տված և պարտք մնացած գումարն «օբշակին» չհանձնած դատապարտյալին:

ՀՀ քր. օր.-ի 223.3 հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցագործության օբյեկտիվ կողմի վերջին երկու դրսնորումներն առավելապես բնորոշ են քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակը ունեցող անձանց: Ուստի, նման դեպքերում արարքը ենթակա է որակման նշված հոդվածի 3-րդ մասի 5-րդ կետով:

Այդօրինակ հավաքները կարող են դրսնորովել երկու կամ ավելի անձանց կողմից ինչպես ֆիզիկապես հավաքվելով, այնպես էլ հաղորդակցության ցանկացած եղանակով (այդ թվում՝ էլեկտրոնային) հաղորդակցվելով՝ այս կամ այն անձի կողմից քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանն անդամակցելու կամ անդամակցությունը դադարեցնելու հարցը քննարկելու (լուծելու), խմբավորման անդամի կարգավիճակը փոխելու, անօրինական օգուտը տնօրինելու, ինչպես նաև քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից հետապնդվող նպատակներին վերաբերող ցանկացած այլ հարց լուծելու նպատակով:

Այսպես, անկախ հավաքի նպատակից, դրա **կազմակերպման** համար քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձը ենթակա է քրեական պատասխանատվության ՀՀ քր. օր.-ի 223.3 հոդվածի 3-րդ մասի 5-րդ կետով: Մինչդեռ, կախված հավաքի նպատակից, հավաքներին **մասնակցելու** որակումները կարող են տարբեր լինել: Մասնավորապես՝

- եթե «օրենքով գողը» մասնակցում է, օրինակ, «օրենքով գողի» թագադրման հավաքի, ապա նրա արարքը որակվում է 223.1 հոդվածի 1-ին մասով (քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ տայ) և 223.3 հոդվածի 3-րդ մասի 5-րդ կետով (քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը մասնակցել),

- Եթե նա մասնակցում է, օրինակ, ազդեցության ոլորտների բաժանման հավաքի, ապա նրա արարքը որակվում է 223.3 հոդվածի **3**-րդ մասի 5-րդ կետով (քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը մասնակցել):

Ի տարբերություն քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացմանը ներգրավված լինելուն, այդպիսի խմբավորմանը մասնակցելը **սուրյեկտիվ կողմից** դրսերպվում է միայն **ուղղակի դիրքավորությամբ**: Օրինակ՝ քրեակատարողական հիմնարկում «գլազը» «զո՞ն նայողի» հանձնարարությամբ քրեակատարողական ծառայողների ներկայության մասին «զո՞ն նայողին» տեղեկատվություն հաղորդելով այն ժամանակ, երբ վերջինս «պատժում է» մոլախաղում տանով տված և պարտք մնացած գումարն «օբշակին» չհանձնած դատապարտյալին, գիտակցում է, որ իր «գործառողութին» համապատասխան, մասնակցություն է ունենում քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը, նախատեսում է իր արարքի հանրային վտանգավոր հետևանքը՝ «զո՞ն նայողի» կողմից կատարվող հանցավոր վարքագծի բացահայտումը կանխելը, և ցանկանում է, որպեսզի իր գործողությունների շնորհիվ չբացահայտվի «զո՞ն նայողի» արարքը:

Քննարկվող հոդվածի 2-րդ մասով պատասխանատվություն է նախատեսվել **քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը բռնության, սպառնալիքի կամ հարկադրանքի այլ եղանակներով ներգրավելու** համար: Փաստորեն, տվյալ դեպքում պատասխանատվություն է նախատեսվել նույն հոդվածի 1-ին մասով չնախատեսված գործողության՝ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը **ներգրավելու** համար, եթե դա կատարվել է բռնության, սպառնալիքի կամ հարկադրանքի այլ եղանակներով:

Քանզի այս արարքի օբյեկտիվ կողմի դրսնորումների շարքում, բացի բռնությունից և սպառնալիքից, առանձնացվել է «հարկադրանքի այլ եղանակներ» հասկացությունը, ուստի, կարծում ենք, **բռնության և սպառնալիքի** դրսնորումները պետք է վերաբերեն ֆիզիկական բռնությանը և այդպիսի բռնություն գործադրելու սպառնալիքին: Հետևաբար, **հարկադրանքի այլ եղանակներ** ասելով՝ պետք է հասկանալ հոգեկան հարկադրանքի այն դրսնորումները, որոնք ներգործում են անձի կամքի վրա և ստիպում նրան կատարել հանցավորի կողմից պահանջվող գործողությունները: Օրինակ՝ վարկաբեկող, արատավորող տեղեկություններ հրապարակելու սպառնալիքը:

Ընդ որում, պետք է նկատի ունենալ, որ նման եղանակով ներգրավումը կարող է կատարվել քրեական հակումներ չունեցող անձանց նկատմամբ: Օրինակ՝ դա կարող է դրսնորվել քրեակատարողական հիմնարկում պահվող, քրեական ենթամշակույթին չհարող, քրեական միջավայրի անձանց հետ մոլախաղերում տանով տված և «օրշակին» պարտք մնացած անձանց պարտքի դիմաց «աբսլուգի» կարգավիճակով խմբավորմանը ներգրավելով:

Նկատի ունենալով հարկադրանքի արդյունքում խմբավորմանը ներգրավելու հանգամանքը՝ նման եղանակներով ներգրավված անձինք կարող են հանդես գալ ոչ թե խմբավորման մասնակցի, այլ դրա նպատակների իրականացմանը ներգրավված անձի կարգավիճակով: Ուստի, խմբավորման նպատակների իրականացմանն ուղղված կոնկրետ գործողություններ կատարելու դեպքում նրանք ենթակա են քրեական պատասխանատվության << քր. օր.-ի 323.3 հոդվածի 1-ին մասով՝ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացմանը ներգրավված լինելու համար:

Քննարկվող հոդվածի 3-րդ մասով՝ որպես հանցագործությունն առավել ծանրացնող հանգամանքներ նախատեսվել են քր. օր.-ի 223.2-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված՝ վերը նշված հանգամանքները:

«Հ քր. օր.-ի 323.3 հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսվել է խրախուսական նորմ, որի ուժով քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը մասնակցելու կամ ներգրավելու մասին քրեական հետապնդման մարմիններին կամովին հայտնած և դրա գործունեության խափանմանը նպաստած անձն ազատվում է քրեական պատասխանատվությունից, եթե նրա գործողություններն այլ հանցակազմ չեն պարունակում: Տվյալ նորմի կիրառման համար, փաստորեն, անհրաժեշտ է հետևյալ երեք հատկանիշների համաժամանակյա առկայությունը՝

- 1) քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորմանը մասնակցելու կամ ներգրավելու մասին անձը քրեական հետապնդման մարմիններին պետք է հայտնի **կամովին**,
- 2) **նպասգի** այդ խմբավորման գործունեության խափանմանը,
- 3) նրա գործողություններն **այլ հանցակազմ չպետք է պարունակեն:**

Խրախուսական այս նորմի կիրառման վերջին պայմանի հետ կապված հարկ է նկատի ունենալ, որ քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձի կողմից հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված գործողությունները կատարելը վերջինիս ազատում է միայն քննարկվող հոդվածով նախատեսված արարթի համար քրեական պատասխանատվությունից: Մինչդեռ, նման իրավիճակներում այդպիսի վարքագիծ դրսւրած անձը ենթակա է քրեական պատասխանատվության «Հ քր. օր.-ի 223.1 հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված արարթ կատա-

րելով՝ քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակը պահպանելու համար:

Հատկանշական է, որ խրախուսական նորմի գործողությունը չի տարածվում քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացմանը ներգրավված լինելու մասին հայտնած անձանց վրա՝ նկատի ունենալով, որ վերջիններս, խմբավորմանը ներգրավված լինելով օժանդակ դերակատարությամբ, ի զորու չեն նպաստել խմբավորման գործունեության խափանմանը: Միևնույն ժամանակ, սակայն, քանզի քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորումների կողմից հետապնդվող նպատակների իրականացմանը ներգրավված անձինք, որպես կանոն, այդ գործընթացներին մասնակցում են իրենց կամքին հակառակ, նրանց արարքներին քրեաիրավական գնահատական տակս յուրաքանչյուր դեպքում պետք է պարզել նրանց կողմից ծայրահետ անհրաժեշտության վիճակում, ֆիզիկական կամ հոգեկան հարկադրանքի ազդեցության տակ գործած լինելու հանգամանքները: Մասնավորապես, եթե պարզվի, որ անձը գործել է արարքի հանցավորությունը բացառող նշված հանգամանքների առկայության պայմաններում, ապա նրան համապատասխան արարքների համար քրեական պատասխանատվության ենթարկելու մասին խոսք լինել չի կարող:

**4. Հոդված 223.4. Քրեական ենթամշակույթ կրող
խմբավորման մասնակցին կամ քրեական
աստիճանակարգության բարձրագույն
կարգավիճակ ունեցող անձին դիմելը**

- Քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման մասնակցին կամ քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձին դիմելը՝ վերջիններիս անօրինական ազդեցությունն օգտագործելու միջոցով նյութական կամ ոչ նյութական օգուտ կամ այլ առավելություն ստանալու կամ իրական կամ ենթադրյալ իրավունքներն իրականացնելու համար՝
պարժագույն է պուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի երկուհարյուրապատիկից վեցհարյուրապատիկի չափով,
կամ կալանքով՝ առավելագույնը երկու ամիս ժամկետով,
կամ ազարազրկմամբ՝ առավելագույնը երեք դարի ժամկետով:**

Տվյալ հոդվածով պատասխանատվություն է նախատեսվել քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման մասնակցին կամ քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձին դիմելու համար՝ վերջիններիս անօրինական ազդեցությունն օգտագործելու միջոցով նյութական կամ ոչ նյութական օգուտ կամ այլ առավելություն ստանալու կամ իրական կամ ենթադրյալ իրավունքներն իրականացնելու համար:

Օրեեկրիվ կողմից արարքը դրսնորվում է քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման մասնակցին կամ քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձին դիմելով:

Ինչպես բխում է «քրեական եթամշակոյթ կրող խմբավորում» («գողական աշխարհ») հասկացության օրենսդրական սահմանումից, այդ խմբավորական նպատակներից է բռնության, դրա գործադրման սպառնալիքի, հարկադրանքի այլ միջոցների կամ անօրինական այլ գործողությունների միջոցով հանրային կամ մասնավոր հարցերին առնչվող վեճերը (խնդիրները) լուծելը: Ուստի տրամարանական պետք է համարել, որ քրեականացվել է նաև այդօրինակ վեճերը լուծելու նպատակով նման խմբավորման մասնակցին կամ քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձին դիմելը:

Կարևոր է պարզել այս արարքի **ավարտման պահը**: Հանցակազմը ձևական է, և արարքը համարվում է ավարտված քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ ունեցող անձին կամ քրեական ենթամշակոյթ կրող խմբավորման մասնակցին անմիջականորեն կամ միջնորդավորված դիմելով, այն է՝ վեճը լուծելու խնդրանք ներկայացնելով՝ անկախ այդ անձանց կողմից դիմողի հայցած գործողությունները կատարելու կամ չկատարելու հանգամանքից:

Հարկ է նշել, որ քննարկվող հոդվածով նախատեսված չէ նման արարք կատարած և քրեական հետապնդման մարմիններին կամովին այդ մասին հայտնած ու հանցագործության բացահայտմանն աջակցած անձանց քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հետ կապված խրախուսական նորմ: Միևնույն ժամանակ, պետք է նկատի ունենալ, որ <<քր. օր.-ի 223.4 հոդվածով նախատեսված արարքը միջին ծանրության հանցագործություն է: Ուստի, համապատասխան իրավապայմանների առկայության պարագայում, յուրաքանչյուր դեպքում պետք է քննարկվի գործուն զղալու հիմքով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հնարավորության հարցը:

Սուբյեկտիվ կողմից դիմելը պետք է հետապնդի նյութական կամ ոչ նյութական օգույք կամ այլ առավելություն սպանալու կամ իրական կամ ենթադրյալ իրավունքներն իրականացնելու նպատակ:

Նյութական օգույք սպանալու նպատակով դիմելը կարող է դրսնորվել, օրինակ, պաշտոնատար անձի կողմից քրեական հեղինակությանը դիմելով, որպեսզի վերջինս, իր անօրինական ազդեցությունն օգտագործելով, հարկադրի կոնկրետ գործարարի (գործարարների) իրեն պարբերաբար մասնաբաժին հանել ձեռնարկատիրական գործունեությունից ստացված եկամուտներից:

Ոչ նյութական օգույք կամ այլ առավելություն սպանալու նպատակով դիմելը կարող է դրսնորվել, օրինակ, ընտրություններում, քրեական հեղինակությունների անօրինական ազդեցությունն օգտագործելով, թեկնածուի կամ կուսակցության օգտին ձայներ հավաքելու համար քրեական հեղինակություններին դիմելով:

Իրական կամ ենթադրյալ իրավունքներն իրականացնելու նպատակով դիմելը կարող է կապված լինել, օրինակ, անձանց միջև փոխառության վեճը լուծելու, սեփական տարածքը գբաղեցրած այլ անձանցից ազատելու, ժամանակավոր տիրապետման հանձնված գույքը հետ վերադարձնելու և նմանատիպ այլ խնդիրներ լուծելու հետ, որոնք իրենց բնույթով քաղաքացիական վեճեր են և իրենց օրինական լուծումը պետք է ստանան դատական կարգով:

REPUBLIC OF ARMENIA
ACADEMY OF JUSTICE

CRIMINAL-LEGAL CHARACTERISTICS OF OFFENSES
CONNECTED WITH CRIMINAL SUBCULTURE
(SCIENTIFIC-PRACTICAL COMMENTARY)

РЕСПУБЛИКА АРМЕНИЯ
АКАДЕМИЯ ЮСТИЦИИ

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЯНИЙ,
СВЯЗАННЫХ С КРИМИНАЛЬНОЙ СУБКУЛЬТУРОЙ
(НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ КОММЕНТАРИЙ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

ՔՐԵԱԿԱՆ ԵՆԹԱՄՇԱԿՈՒՅԹԻՆ ԱՌՆՎԱԴ
ԱՐԱՐՔՆԵՐԻ ՔՐԵԱԿԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ
(ԳԻՏԱԳՈՐԾՎԱԿԱՆ ՄԵԿՆԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ)

Հանձնվել է տպագրության 24.02.2020 թ.:
Տպատեսակը՝ GHEA Grapalat:
Չափսը՝ 60x84i/16: Ծավալը՝ 2,88 մամուլ:
Տպաքանակը՝ 500: